

mai aproape de Ștefan cel Mare și de Radu cel Mare decât de a doua jumătate a sec. XVI. În domeniul militar, datele aproape se suprapun, cu excepția faptului că Neagoe, conform mentalității lui, nu califică părăsirea domnului de către boieri trădare ci pedeapsă divină și nu recomandă ca după reînscăunare să se taie capul trădătorilor.

S-a afirmat că în *Învățăture* sint o serie de amănunte care dovedesc redactarea lor târzie. Confruntarea cu izvoarele contemporane dovedește însă că tot Neagoe are dreptate în recomandațiile sale: sfatul ca domnul să stea de o parte și de acolo să urmărească lupta, corespunde unei practici militare general-răsăritene, ilustrată și de Ștefan cel Mare la Vaslui, practică pare-se de origine tătarască¹. Sfatul nu exclude de altfel intervenția oportună și vitejească în mijlocul luptei: capitolul cuprinde și un adevărat imn închinat vitejiei militare, în care domnul este îndemnat să intre în mijlocul dușmanilor ca un lup într-o turmă de oi.

Mai mare greutate prezintă observația că sfatul « să-ți tocmești toate tunurile și oștile tot cete » trimite neapărat la secolul XVII, fiindcă « artileria trasă de cai apare pentru prima oară în Europa la 1494, iar la noi în cursul veacului al XVI-lea, în a doua jumătate... În orice caz e exclus ca sub Neagoe Basarab să fi fost tunuri mobile la fiecare ceată, aceasta privește organizația secolului XVII » (p. 59). Dar argumentul, evident just, se întemeiază pe textul românesc, o traducere din sec. XVII, care nu numai aici introduce în *Învățăture* realități specifice acestui secol. (vezi și identificarea dregătorilor cu boierii). Textul original slav sună: «Таже нареди къса оружје тко е и къвкесан глотъ ткожъ комѣждо ѡкоже естъ емѣ редъ и да оѣтъкмиши нѣ комѣждо ѡкоже естъ редъ» (Astfel orînduiește toate armele tale și așează gloata ta, pe fiecare unde îi este rîndul și să-i întocmești pe fiecare după cum este rînduiala)². Nici urmă de cete și de tunuri! O exprimare foarte apropiată găsim în versiunea grecească (Ed. V. Grecu, p. 157). Cît privește expresiile « o piatră dintr-un tun risipește și învălmășește multe cete de oameni, nu după cum este piatra mică, ci după cum fuge cu strășnicie » sau « și toate loviturile și tunurile (ношкы) și săgețile... vor lovi în oastea cea mare domnească », ele sint perfect contemporane: tunurile, instalate pe care de luptă de tip husit fuseseră folosite de Ștefan cel Mare la Vaslui și Valea Albă³ unde opriseră iureșul ienicerilor și, mai înainte, de Ioan de Hunedoara care ar fi avut chiar tunuri mobile⁴. Sintem într-adevăr într-o vreme cînd tunurile se foloseau mai mult spre a intimida pe dușmani decât spre a-i doborî, ceea ce explică și imaginea literară din *Învățăture*. E inutil să mai atragem atenția că ghiuleaua este de piatră și nu de metal ca mai târziu. Din corespondența regelui Ludovic II al Ungariei aflăm de altfel că la moartea lui Neagoe turcii au ridicat pe Teodosie, tezaurul și 32 de tunuri⁵.

Neagoe nu vorbește despre cetăți fiindcă de multă vreme ele nu mai aveau un rol esențial în apărarea Țării Românești. Un specialist afirmă de

¹ Cf. General RADU ROSETTI, *op. cit.*, p. 170 și p. 188.

² *Cronicle slavo-romîne* p. 242 și 292. Diferența a fost sesizată pentru prima oară de MARGARETA ȘTEFĂNESCU, *art. cit.*, p. 46.

³ IORGA, *Acte și fragmente*, vol. III, p. 92—95; HASDEU, « Arhiva istorică a Romîniei » I, 2, p. 34. Vezi explicația termenului ношкы la I. Chițimia, *art. cit.*, p. 339.

⁴ MIHAIL DAN, *Armata și arta militară a lui Iancu de Hunedoara (pe baza cronicilor contemporane)* în « Studii și cercetări de istorie », Cluj, VIII, 1957, p. 84, 87, 88.

⁵ HURMUZAKI, II, 3, p. 373.